

# In memoriam

## Miroslav Stiplovšek (1935–2025)

*Govor na žalni seji na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani 2. junija 2025*

Spoštovana družina, gospa Marcela Stiplovšek, gospa Perič in gospod Stiplovšek, spoštovana dekanja Filozofske fakultete dr. Mojca Schlamberger Brezar, spoštovana predstojnica dr. Kornelija Ajlec, drage kolegice in kolegi, prijatelji,

precej se nas je zbralo in hvala vsem, ki ste prišli. Prof. Mirko Stiplovšek je bil, kakor smo slišali, spoštovani učitelj, raziskovalec, funkcionar, družbeno angažiran mož, predvsem pa je bil človek, ki je tako s svojim delom kot s svojim značajem odločilno oblikoval – drznem si reči – nekaj generacij zgodovinarjev in s tem celo ero sodobnega slovenskega zgodovinopisja. Pa pri tem ni bil vsiljiv, nikdar podučevalski, ni se imel za nestorja vede in varuha njenega razvoja; bil je sicer strog in natančen, a obenem prijazen in iskreno dobronameren, pogosto humoren. Njegovi doktorandi smo čutili njegovo podporo in oporo, ne le ob pripravi disertacije, marveč, vsaj zase povem, vse do nedavno. Za naše delo se je vneto zanimal, naša pisanja je rad prebiral in komentiral. Mirko, kakor smo mu pravili, je bil kolega in kolegialen odnos je začel vzpostavljati že zelo kmalu.

Ko še niti nisem doktoriral, mi je zaupal v branje ravno izgotovljen rokopis svoje knjige o Banskem svetu Dravske banovine. Na nalogo sem bil zelo ponosen, kaj dosti sicer nisem upal komentirati, sem pa med branjem našel napako, ko je cenjeni profesor napačno opredelil in umestil vlado Milana Srškića (to sicer ni bilo nič takega v jugoslovanskem političnem kaosu). Mirko se mi je zahvalil, in ko sva se nekaj mesecev kasneje sestala in je komentiral rokopis moje disertacije ter v njem našel neko nemajhno neumnost, mi je bilo nerodno in nisem vedel, kaj reči, pa se je Mirko zasmel in dejal: »Sem ti vrnil za tistega Srškića.« Nato pa pristavil, da vsi delamo napake, tudi banalne, toda ključno je, da smo kolegi, da si tekste medsebojno preberemo, jih iskreno pokomentiramo, si pomagamo. Že zgodaj mi je tako skušal približati recenzentski brutalizem in dejstvo, da ga moramo športno prenesti.

Mirkove mentorske vrline ter njegovi zavzetost in resnost pri opravljanju mnogih funkcij, ki jih je predstojnica omenila v svojem govoru in jih ne bom ponavljal, pa

so vendar bile le izrazi njegovega bistva – in to je, da je bil polnokrven raziskovalec. Človek virov, ki je imel preteklost rad. Njegov opus delimo v štiri ali celo pet tematskih sklopov – zgodovino sindikalnega gibanja, zgodovino druge svetovne vojne in odpora, politično zgodovino prve jugoslovanske države s posebnim poudarkom na uresničevanje slovenske avtonomije znotraj nje in lokalno oziroma krajevno zgodovino. Ob tem je posebej zanimivo, fascinantno in za njegovega doktoranda celo frustrirajoče, da je Mirko prav pri vsakem napravil viden ali celo ključen prispevek. Razmah strokovno-sindikalnega gibanja na Slovenskem v obdobju 1918–1922 je prva poglobitev v zgodovino sindikalizma, ki vsled svoje temeljitosti ostaja aktualna do danes, Mirkova *Šlandrova brigada* je še dolgo po izidu veljala za eno najboljših študij o kateri od jugoslovanskih bojnih brigad (bila pa je sploh prva študija o kateri od enot iz IV. operativne cone), pristop k zgodovini Domžal je postavil nove standarde krajevnega zgodovine, ki je sicer pogosto plod peres ljubiteljskih piscev.

Naj mi bo dovoljeno danes posebej nasloviti tisti del Mirkovega opusa, ki je name osebno napravil največji vtis, saj mi je bil raziskovalno najbližji – njegovo poglobitev v jugoslovansko kraljevino. Ob mnogih razpravah, enciklopedijskih geslih in referatih sta najbolj dovršeni deli gotovo *Slovenski parlamentarizem 1927–1929 in Banski svet Dravske banovine 1930–1935*. Prva s podnaslovom *Avtonomistična prizadevanja skupščin ljubljanske in mariborske oblasti za ekonomsko-socialni in prosvetno-kulturni razvoj Slovenije ter za udejanjenje parlamentarizma* in druga s podnaslovom *Prizadevanja banskega sveta za omilitev gospodarsko-socialne krize in razvoj prosvetno-kulturnih dejavnosti v Sloveniji ter za razširitev samoupravnih in upravnih pristojnosti banovine*. Podnaslova omenjam zato, ker odsevata ne le vsebino, marveč tudi tezo, argument, ki ga avtor zasleduje. Mirko je namreč bil izrazit zagovornik na virih utemeljenega zgodovino-pisja, zlahtnega pozitivizma, kot mnogi rečejo, in ravno njegovo delo je konkreten dokaz, da minuciozne, akribijsko dovršene študije na petsto in več straneh ustvarjajo temelj za najtehtnejše in najgloblje teze in celo teorije. Sam ni uporabljal danes tako popularnih besed, kot so *state building process*, *diversity management* in postimperialna stvarnost, je pa o teh rečeh pisal in spisal nekaj najprepričljivejših knjig.

V sodobnem času, ko postaja vse bolj aktualna *applied history* (aplikativna raba zgodovine; ne nujno v strankarsko politične manipulativne namene), študiji *Slovenski parlamentarizem in Banski svet Dravske banovine* med drugim jasno pokažeta, kako je mogoče dosegati in doseči politične cilje – in to je bila samouprava slovenskega ozemlja (po možnosti pod taktirko ene stranke, SLS) – znotraj danih pravno-političnih okvirov, znotraj konkretne zakonodaje. Za velike premike niso nujni sistemski ukrepi in normativna reforma, pogosto zadostuje nekaj politične spretnosti in predvsem učinkovita izvedba.

Mirko je gotovo obdeloval velike teme nacionalne zgodovine, opredeljeval se je do sistemskih vprašanj – kdaj lahko govorimo o slovenskem parlamentarizmu, kakšni atributi naj zanj veljajo, kako imenovati in sploh razumeti značaj banskega sveta, kako vprašanja reprezentativne demokracije umestiti v sodobno nacionalno zgodovino in tako naprej.

A kljub temu – kakor je že ugotovil kolega Perovšek<sup>1</sup> – mu je bil raziskovalni elitizem tuj. Pozoren je bil na drobne zgodbe, lokalne incidente, neskončne zapisnike sej banskega sveta je proučil do zadnjega detajla. »Nikdar ne veš, kje boš naletel na kaj važnega,« je pravil, morda bo razprava o kreditu za obnovo nekega odseka banovinske ceste razkrila nova razmerja.

Bil je zakladnica zgodb in anekdot, ni bil le raziskovalec sodobne zgodovine, zame je bil pogosto tudi njen vir. Podobe mnogih politikov in političark povojnega časa so skozi njegove besede oživele in duh časa, ki ga je prikazal, je bil neverjeten. Nikdar ni bil piker, ciničen, kaj šele žaljiv, osebe je prikazoval take, kakršne so bile, to je počel tako, kot bi o njih pisal knjigo.

Ob dejstvu, da je torej Mirko bil raziskovalec sodobne zgodovine, hkrati tudi vir za sodobno zgodovino, pa ne morem ne omeniti, da je bil tudi ustvarjalec sodobne politične zgodovine, ne le na ravni domžalske občine ali ožje univerzitetne politike. Mirko je bil poslanec, član prosvetno-kulturnega zbora Skupščine SRS (v zelo razburljivem in zanimivem mandatu 1965–1969). Predstavljal je univerzo, on (asistent z doktoratom) in poleg njega še rektor. Takrat je ugotovil, da lahko na položaju precej pomaga univerzi, morda še bolj kot rektor, saj ni tako izpostavljen, predvsem pa je bila to zanj imenitna izkušnja, ki mu je pomagala tudi pri raziskovalnem delu političnega zgodovinarja.

Ko sem mnogo let kasneje tudi sam poprijel za eno od političnih funkcij, mi je dejal: »Ne vztrajaj predolgo, a je zelo prav, da to počneš, ne le zaradi stvari same in pomena znanosti, tudi pri delu ti bo koristilo. Ne boj se, nič drugače ne boš razmišljal, se boš pa gotovo drugače lotil stvari in hitreje videl, v katero smer se reči odvijajo.«

Mirko me je nazadnje poklical ne tako dolgo nazaj in rekel: »Ti, ki imaš najmanj časa, zberi fante z inštituta, čas je, da se dobimo na krači in pivu pri Ravbarju (kar smo redno počeli).« Tako kolegi z inštituta, sodelavci z Oddelka za zgodovino in mnogi drugi se ga bomo spominjali kot izvrstnega gostitelja, doma (tam je sicer bila prvovrstna gostiteljica gospa Marcela) in v gostiščih, kot osebo, ki je aktivno gradila skupnost na vseh ravneh in v vseh pogledih.

Dragi Mirko, spoštovani profesor, izgradil si generacije, vzpostavil bratovščino, postavil mnoge standarde, predvsem pa si nas naučil, da je treba biti pozoren, da je treba pomisliti na majhne stvari in da tisti, ki spreminjajo reči, pogosto ne stojijo v prvi vrsti. Spominjali se te bomo z veliko naklonjenostjo in spoštovanjem, predvsem pa te bomo pogrešali!

Jure Gašparič

1 Jurij Perovšek, »Miroslav Stiplovšek – osemdesetletnik,« *Prispevki za novejšo zgodovino* 55, št. 2 (2015): 226–34. Ob Mirkovem sedemdesetem jubileju sta njegov opus temeljito razdelala Jurij Perovšek (»Miroslav Stiplovšek – sedemdesetletnik,« *Prispevki za novejšo zgodovino* 45, št. 1 (2005): 145–51) in Dušan Nečak, ki je uredil poseben zbornik (*Stiplovškov zbornik* (Ljubljana: Oddelek za zgodovino FF UL, 2005)). V njem smo kolegi izkazali spoštovanje profesorju in mentorju, prav tako pa je v njem zbrana tudi vsa dotedanja Mirkova bibliografija.